

आव्हान समुद्र मार्गाने, भूमार्गाने तस्करी, बेकायदेशीर व्यापार रोखण्याचे

समुद्रात अनेक बेकायदेशीर गोष्टीही पाहायला मिळतात जशा की, शस्त्र-अमली पदार्थ यांची अवैध वाहतूक, मानवी तस्करी, अनधिकृत मासेमारी, समुद्रतळातील नैसर्गिक साधनसंपत्तीचा अवैध उपसा, विध्वंसक शस्त्रास्त्रांचा प्रसार.

२०२० हे वर्ष आता संपत आले आहे. या वर्षभराच्या काळात देशात चोरटा व्यापार, तस्करी याचे प्रमाण वाढल्याचे दिसून आले आहे. बेकायदेशीर व्यापाराचे प्रमाण हे कायदेशीर व्यापारापेक्षा अधिक आहे. त्याचा नेमका अंदाज कोणीही व्यक्त करू शकत नाही. सीमेकडे पाहिल्यास भारताचा ९५ टक्के व्यापार समुद्र मार्गाने होतो आणि ५ टक्के व्यापार भू सीमामार्गाने तर अतिशय कमी व्यापार हवाईमार्गे होतो.

भारतात परदेशातून होणार्या तस्करीची समस्या तशी जुनी आहे. आता पुन्हा सोने, दारुगोळा आणि मानवी तस्करीचे प्रमाण वाढले आहे. यातून देशाचे मोठे आर्थिक नुकसान होत आहे. मुळातच अलीकडील काळात भारतासमोर असलेल्या आव्हानांचे स्वरूप बदलत आहे. नव्या प्रकारच्या दहशतवादाला तोंड देण्याकरिता आपली सुरक्षा दले, गुप्तहेर खाते आणि सामान्य नागरिक यांनीही सज्ज व्हायला पाहिजे. अन्यथा आपण नेहमीच तस्करांच्या एक पाऊल मागेच राहू.

बेकायदेशीर व्यापार

बेकायदेशीर व्यापार हा मोठ्या प्रमाणात कंटेनरमधून केला जातो. काही व्यापारी कायदेशीर कायदेशीर पध्दतीने दुसऱ्या देशातून एखादी वस्तू आयात करतो तेव्हा त्या कंटेनरमध्ये एक कोटी रुपये किमतीचा माल येत असल्याचे तो सांगतो. त्या मालावर आयातशुल्क भरले जाते प्रत्यक्षात तो माल दहा कोटी रुपये किमतीचा असू शकतो. उर्वरीत ९ कोटींच्या मालावरील आयातशुल्क दिले जात नाही. या मालाची किंमत अदायगी ही बेकायदेशीर मार्गाने केली जाते. हवाला किंवा सोने किंवा इतर व्यापारी वस्तूंमध्ये ही किंमत चुकवली जाते.

आज भारतामध्ये १३ मोठी बंदरे आणि छोट्या बंदरांपैकी ९० बंदरांमधून आंतरराष्ट्रीय व्यापार केला जातो. या बंदरांमध्ये सीमाशुल्क आणि महसूल या दोन्ही विभागाचे अधिकारी तैनात आहेत. तरीही आपल्याला बेकायदेशीर व्यापार थांबवता आलेला नाही. अनेकदा बेकायदेशीर व्यापारात कंटेनरमध्ये अमूक एक वस्तू आयात केली जात आहे

पण प्रत्यक्षात दुसरीच वस्तू आयात केली जाते असेही घडते. कायदेशीर मालाबरोबर बेकायदेशीर माल म्हणजे खोट्या नोटा, सोने, अंमली पदार्थही आयात केले जातात. म्हणून हा बेकायदेशीर व्यापार थांबवणे गरजेचे आहे. समुद्र किनार्यावर बेकायदेशीर व्यापार थांबवण्याचे काम सीमाशुल्क विभाग, महसूल विभाग, पोलिस या संरक्षक दलांचे आहे.

जमिनीवरून होणार्या व्यापारात विशेषतः काश्मिरच्या सीमेवर दोन ठिकाणी पाकिस्तान आणि काश्मिर यांच्यातील व्यापाराचे रस्ते खुले आहेत. एक पुंछ- रावलाकोट मार्ग, दुसरा उरी- मुज्जफराबाद मार्ग. या मार्गावरून शेकडो कोटी रुपयांची आयात-निर्यात होत होती. मात्र बहुतेक सर्व हवालाचा पैसा आणला जातो. राष्ट्रीय सुरक्षा एजन्सीने अशा प्रकारच्या व्यापारावर छापा टाकायला सुरुवात करून गैरकृत्ये थांबवण्याचा प्रयत्न केला. असे प्रयत्न सर्व सीमांवर व्हायला हवेत.

काय करावे

बेकायदेशीर व्यापार विमानाने सुद्धा केला जातो. सीमाशुल्क विभागाला दाखवलेल्या वस्तूंबरोबर प्रवासी सोन्याची आयात करतात. हा बेकायदेशीर व्यापार थांबवण्यासाठी विविध उपाययोजना कराव्या लागतील. सीमाशुल्क, महसूल या खात्यांना अधिक अचूकतेने काम करावे लागेल. त्याशिवाय तंत्रज्ञानाचा वापर करून प्रवाशांचे सामान, कंटेनर यांची तपासणी म्हणजेच स्कॅनिंग करावे लागेल. बेकायदेशीर व्यापार थांबवण्यासाठी व्यापारी वर्गाशी संवाद साधून त्यांच्यातील देशहिताची भावना जागृत करावी लागेल. देशभक्ती काही भारतीयांच्या रक्तात नाही. अनेक भारतीय स्मगलिंग व बेकायदेशीर व्यापार करतात, देशाच्या सुरक्षेशी भारत सोडून कोणताच देश तडजोड करत नाही. शिवाय आम जनतेचे सुद्धा जबाबदारी महत्त्वाची आहे. अश्या व्यापार्यातून येणारे सोने किंवा इतर वस्तू खरेदी करू नयेत. अंमली पदार्थांच्या आहारी जाऊ नये.

तस्करी एक गंभीर संकट

यातही एक गंभीर प्रकार आहे तो तस्करीचा. १९६०-७०च्या दशकात भारतीय किनारपट्टीवरून होणार्या तस्करीचे प्रमाण इतके अधिक होते की त्यामुळे भारतीय अर्थव्यवस्थेला धोका निर्माण झाला होता. भारतीय नौदलाला ही तस्करी थांबवण्यात अपयश आले. त्यानंतर ताशा आणि स्वान ह्या दोन मोहिमा आखल्या. त्यामध्ये पश्चिम

किनारपट्टीमध्ये पाकिस्तानकडून होणारी किंवा आखाती देशांकडून होणारी तस्करी रोखण्यासाठी मच्छिमारी बोटींचा वापर करून पोलिस, सीमाशुल्क यांच्या मदतीने किनारपट्टीवर गस्त घालण्यास सुरुवात केली. श्रीलंकेतून खास करून एलटीटीईच्या दहशतवाद्यांकडून येणारी शस्त्रे, दारुगोळा थांबवण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात नव्या मोहिमा राबवण्यात आल्या; पण त्यांना सपशेल अपयश आले. त्यानंतर तटरक्षक दलाची स्थापना करण्यात आली. आज भारतीय तटरक्षक दलाची संख्या लक्षणीय आहे. अजूनही ही तस्करी थांबलेली नाही.

सोने, खोट्या नोटा, अंमली पदार्थ यांची तस्करी आजही सुरुच आहे. ती कशी रोखायची हाच मोठा प्रश्न आहे. त्यासाठी सीमाशुल्क आणि महसूल विभाग यांनी इशारा दिला होता. १९८०-९० च्या दशकात भारतात अनेक तस्कर निर्माण झाले होते. यातील हाजी मस्तान, दाऊद इब्राहिम, टायगर मेनन ही नावे अतिशय प्रसिद्ध आहेत. त्याशिवाय छोटा राजन आणि वीरप्पन हे सुद्धा कुप्रसिद्ध होते. दाऊद इब्राहिम हा भारतातील सर्वात मोठा दहशतवादी म्हणून १९९३च्या बॉम्बस्फोटानंतर समोर आला.

काय करावे

भारतातील तस्करी थांबवण्यासाठी सुरक्षा दलांना अजून कसून काम करावे लागेल. त्याशिवाय तंत्रज्ञानाचा वापर, गुप्तहेराची माहिती काढून तस्करांवर लक्ष ठेवावे लागेल. किनारपट्टीवर अनेक बेनामी मालमत्ता तयार केल्या जात आहेत. बेनामी म्हणजे ऐपत नसलेल्या माणसाच्या नावावर ती जमीन असते; पण खरा मालक वेगळाच असतो. शिवाय खासगी समुद्रकिनारे, धक्के तयार करण्यात आले आहेत. तिथे सुरक्षा दलांचे कर्मचारी जाऊ शकत नाहीत. हे थांबवणे आवश्यक आहे. सर्व बेनामी मालमतेवर लक्ष ठेवावे लागेल. त्यामुळे किनारपट्टीवरील सुरक्षा दलांना खासगी किनार्यांवर जाण्याची परवानगी असली पाहिजे.

त्याशिवाय इतर नागरिकांनाही तस्करी केलेली वस्तू चांगली आणि स्वस्त असली तरीही घेऊ नये. आपण अशा वस्तू घेताना जीएसटी क्रमांक असलेले बिल मागणे आवश्यक आहे. कारण यावर जीएसटी दिला जात असेल तर ती वस्तू कायदेशीररित्या देशात आलेली असते.

सध्या बेकायदेशीर व्यापार आणि तस्करी हे भारताच्या सुरक्षेला असलेले फार मोठे

आव्हान आहे. त्यामधून भारतीय तरुणांना अफू गांजा चरसचे यांचे व्यसन लागते. पंजाबमधील अर्धी पिढी ही अमली पदार्थांच्या आहारी गेल्याचे बोलले जाते. शिवाय महानगरांमध्येही तरुण पिढीला अमली पदार्थांचे आकर्षण मोठ्या प्रमाणात आहे. सगळ्या भारतीय जनतेने एकत्र येऊन या तीनही गोष्टींच्या विरोधात युद्ध पुकारणे आवश्यक आहे.

दुर्दैवाने, आपण फार जास्त लक्ष समुद्रकिनार्यावरून होऊ शकणार्या दहशतवादी हल्ल्यावर केंद्रीत करत आहोत. मात्र २००८ नंतर कोणतेही दहशतवादी समुद्राकडून आलेले नाहीत; मात्र तस्करी, अंमली पदार्थांचा व्यापार आणि इतर गैरकृत्ये समुद्री किनार्यावर होत आहेत. त्यामुळे आपले लक्ष या किनार्यावर असले पाहिजे. याशिवाय पश्चिम किनारपट्टीवरून माणसांचा व्यापार केला जातो. रोहिग्या मुसलमान आणि बांग्लादेशी ओरिसा आणि पश्चिम बंगालच्या किनारपट्टीवरती येऊन वस्ती करतात त्यांनाही थांबवणे गरजेचे आहे.

अलीकडील काळात भारतासमोर असलेल्या आव्हानांचे स्वरूप बदलत आहे. नव्या प्रकारच्या दहशतवादाला तोंड देण्याकरिता आपली सुरक्षा दले, गुप्तहेर खाते आणि सामान्य नागरिक यांनीही सज्ज व्हायला पाहिजे. अन्यथा आपण नेहमीच तस्करांच्या एक पाऊल मागेच राहू. सोन्याची तस्करी मोठ्या प्रमाणात केली जात आहे. कारण त्यातून होणारा नफा खूप अधिक आहे. दुर्दैव एक किलो सोन्याची तस्करी करणार्या गुन्हेगाराला १० ग्रॅमला ३ हजार रुपये किंवा एक किलोसाठी तीन लाख रुपये एवढा पैसा दिला जातो. २०१६ मध्ये १२० टन सोन्याची भारतात तस्करी केली गेली असावी असा एक अंदाज आहे. येत्या काळात हा आकडा वाढणार आहे. या गैरकृत्यांना आळा घालण्यासाठी सुरक्षा दलांना डोळ्यात तेल घालून काम करावे लागेल. तसेच सामान्य नागरिकांनी परदेशी बनावटीच्या तस्करी होणार्या सर्व वस्तुंवर बहिष्कार घातला पाहिजे खासतर चीनी वस्तुंवर.

अंमली पदार्थांची तस्करी, आंतरराष्ट्रीय गुन्हेगारी जगताने घडवून आणलेली अवनती, दहशतवादी संघटना, अवैध मासेमारी, चाचे व त्यांचे साहाय्यकर्ते याबाबतचे गुप्तवार्ताकन निकृष्ट आहे. कृतीयोग्य गुप्तवार्ताकन ही काळाची गरज आहे. कारण संसाधने नेहमीच अपुरी असणार आहेत. शेजारी देशांतून गुप्तवार्ता मिळवण्याबाबत आंतरराष्ट्रीय सहकार

विकसित करण्यात देशाने पुढाकार घेतला पाहिजे. सोने, अंमली पदार्थ, डिझेल आणि इतर काही वस्तूंची तस्करी मोठ्या प्रमाणावर होत आहे. तटरक्षक दल, पोलिस आणि सीमाशुल्क विभागांच्या साहय्याने त्यावर नियंत्रण प्रस्थापित करण्याची आवश्यकता आहे.

समुद्रमार्गे घुसखोरी करून पश्चिम बंगाल, ओडिशा व आंध्र प्रदेशाच्या किनारी भागांत अवैध बांगलादेशी स्थलांतरितांचा पूरच लोटला असल्याबाबत माध्यमांनी अहवाल दिलेले आहेत. पूर्व किनार्याचे अधिक प्रभावीपणे संरक्षण होण्याची गरज आहे.

तस्करांची आणि गुन्हेगारी टोळ्यांची अभद्र युती आणि तिची वाहतूक यंत्रणा कार्यपद्धती ओळखण्याची गरज आहे. किनारी भाग व अंतर्भागातील तस्कर, हवालाचालक आणि गुन्हेगारी टोळ्या ओळखल्या पाहिजे.सुरक्षा दलांचे परस्पर समन्वय वाढवून पेट्रोलिंगचा दर्जा वाढवणे यासारख्या उपाययोजना करून आपण स्मगलिंग,बेकायदा व्यापार थांबवण्याच्या दिशेने वाटचाल करू शकतो.